

מאורות

הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיטר

גליון מס' 233

מסכת מנחות ל"ד-מ'

בס"ד, י"ד חשוון תשס"ד

- ♦ הדבקת התאים של התפילין
- ♦ כמה מחיצות צריך בתפילין של ראש
- ♦ ארבעה תאים, כל אחד מעור נפרד
- ♦ ההבדל בין דבק לדבק

השבוע בגליון

- ♦ ישר שהוא הפוך
- ♦ ה"חפץ חיים" הניח תפילין דר"ת
- ♦ "שיריים" של לולב, שופר וציצית
- ♦ הוספת עליות בקריאת התורה וריבוי בנרות שבת

♦ תפילין דר"ת - המחלוקת, השיטות הנוספות, ההוכחות והדחיות

דבר העורך

לקט מכתבי הקוראים מס' 5

ניתוח לב בלי הרדמה

לכבוד מערכת מאורות הדף היומי
מתוך הכרת הטוב לעורכי ומשתתפי העלון, אני מרגיש צורך לשתפכם בחיזוק הגדול שקיבלתי כששמעתי את המעשה על הגאון רבי ישראל יעקב פישר זצ"ל ראב"ד ירושלים ובעל ספרי "אבן ישראל" שנשתלק מאיתנו בזמן האחרון. תקופה קצרה אחר נישואי, גרתי בשכונתי וראינו גודל יגיעתו בתורה גם כשהיה חולה ואפילו חולה מסוכן. כמו כן מסירותו לענות דבר ה' לשואלים גם כשהיה מחובר לחמצן ונשימתו ודיבורו היו.

וזה דבר המעשה. לפני עשרים וחמש שנים בעת שנחלה והוצרך למעקב רפואי עקב חששות להתקפות לב קשות נוסף על קשיי נשימתו וחוליו הקשה בריאות, דובר של יד קוצב לב יהיה אפשר לשחררו מבית החולים אך לא ניתן להשתיל אצלו קוצב לב לפי חולשת גופו, מחמת שלא היה ניתן להרדמו. כשסיפרו לו על דברי הרופאים נענה לפי תומנו שאין בכך כלום ואפשר להשתיל בליבו את קוצב הלב גם בלי הרדמה. וכשטענו הרופאים שאילו יסורים שאין בכך ילוד אשה לעמוד בהם אמר שישקיע עצמו ברמב"ם מוקשה וממילא לא ירגיש מאומה. הרופאים, שזה דבר לא נהם, נדו בראשם ולא האמינו שיתכן כדבר הזה. אמנם, מאחר וביריה אחרת לא היתה להם, עשו כדבריו וניתחוהו בלא הרדמה. וכשנכנסו בניו אחר הניתוח עדיין היה צריך להמתין זמן רב עד אשר נתפנה אליהם, ואז פנה אליהם בשמחה שברוך ה' כבר הכין חלק מהדרשה לשבת הגדול, (היה זה לפני פורים), בזמן הניתוח כשפניו צוהלות על ישוב נכון שעלה בידו לתרץ בדברי הרמב"ם, והיה בזה שיעור מאלף על כל לימוד התורה.

יש כאן חיזוק גדול מעובדה זו אשר לא בכל יום יוצא לנו לעמוד על רום מעלת התורה ולומדיה, ועל ידי זה להגדיל את שאיפותינו להשגות בלימוד התורה על ידי שרואים עד

דף לד/ב ומניחן בד' בתים בעור אחד
הדבקת המחיצות שבין תאי התפילין
 במאמר הבא נעסוק בשאלה פשוטה, לכאורה: האם מותר למרוח דבק ברווח שבין ארבעת התאים שבתפילין של ראש. בנידון זה נחלקו הפוסקים, יש מהם שהורה, כי הדבק המאחד בין הדבקים גורם לביטול ההפרדה הנדרשת בין התאים, ויש שסברו, כי כל תא נחשב כבודד בפני עצמו למרות הדבק, שהלא הדבק הוא גוף זר בעל תכונת התדבקות, אך אין לראותו כמאחד את הדבקים להיות לאחד. מעניין לעקוב אחר

מספר נידונים הלכתיים המשתלשלים זה מזה עד לשאלתנו. נתחיל מן העובדות הבסיסיות. בתפילין של ראש ארבעה תאים שבהם מכניסים את ארבעת הפרשיות. התאים אטומים משלשה צדדים, ופתוחים בצד התחתון. על צדס הפתוח של התאים מכסה עור הנקרא "מעברתא", והמשמש כתחתית התפילין.

כמה מחיצות צריך בתפילין של ראש: נחלקו הפוסקים אם די בחלוקה פנימית של ארבעת התאים או שמא יש לחלקם גם חיצונית. כלומר, ניתן לייצר את ארבעת תאי התפילין באופן שכל תא הוא בעל מחיצות משל עצמו, או אז לפנינו ארבעה תאים עם שמונה מחיצות, וכמו כן, ניתן לייצר את ארבעת התאים בעזרת חמש מחיצות בלבד, כאשר שלושת המחיצות האמצעיות משמשות את שני התאים שלצידיהן (עיי' בספר "זכרון אליהו" על הל' תפילין פ"ד שמביא את השיטות ואת מקורותיהן).

מכאן, ששאלתנו אם מותר להדבק את הרווח שבין התאים הצטמצמה בהיקפה, מאחר שלפי הסוברים כי אין צורך כלל בהפרדה חיצונית בין התאים, ברור כי אם נעשתה הפרדה כזו, מותר להדביקה. שאלתנו, איפוא, נוגעת לפוסקים הסוברים כי יש צורך בהפרדה חיצונית ופנימית בין התאים, ויש לדעת אם ההדבקה גורמת לביטול ההפרדה בין התאים. **ארבעה תאים, כל אחד מעור נפרד:** מחלוקת נוספת בהלכות תפילין, משיקה, לכאורה, לשאלה זו. נאמר בגמרתנו "ומניחן בד' בתים בעור אחד". היו מן הפוסקים שפירשו כי כוונת הגמרא היא, כי את ארבעת תאי התפילין יש לעשות מעור אחד. אולם, להלכה נקטו הפוסקים ("מגן אברהם" סי' ל"ב ס"ק נ"ב, "משנה ברורה" ס"ק קע"ב), כי ניתן לעשות את ארבעת התאים מעורות נפרדים ודי בתפירתם, או אף בהדבקתם זה לזה, כדי לקיים את דברי הגמרא שעליהם להיות "בעור אחד".

מעתה, כאשר ננסה לשער מהי דעת הפוסקים הסוברים כי די בהדבקת ארבעת התאים כדי להופכם לתפילין, נסיק, כי הם שללו מכל וכל את הדבקת הרווח שבין תאי התפילין. שהרי לשיטתם הדבקת מספר עורות גורמת לכך שהם נחשבים כ"עור אחד", היינו, הדבק מאחד בין הדבקים מהופך אותם למקשה אחת, וברור אם כן, שלדעתם אין להדבק את הרווח שבין התאים, שהלא כל שאלתנו מבוססת על ההנחה שיש צורך גם בהפרדה חיצונית בין התאים.

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' אברהם
 קיסרמן ז"ל
 ב"ר דב הלוי ז"ל
 נלב"ע ביום י"ז חשוון תש"נ
 ת.נ.צ.ב.ה.
 הונצח ע"י ידידינו
 משפחות קיסרמן שיחיו

לעילוי נשמת

מרת שרה פעשא
 מילר ע"ה
 בת הרה"ג רבי רפאל
 זבולון חרל"פ זצ"ל
 הונצחה ע"י בנה ידידו העסקן הדגול
 ר' חיים מילר הי"ו

לעילוי נשמת

הר"ר נחמן יזרלביץ ז"ל
 ב"ר אלימלך הלוי ז"ל
 במלאות השלושים לפטירתו
 נלב"ע י"ב תשרי תשס"ד
 ת.נ.צ.ב.ה.
 הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

כ"ק הגה"צ מרן הרב יוסף דוד זצ"ל
 בן הרה"צ משה לוי זצ"ל אב"ד דק"ק טאב מונטריאול קענעדע
 ת.נ.צ.ב.ה.
 הונצח ע"י תלמידיו ומעריציו שיחיו

נשמת אדם

נר ה'

היכן אפשר להעפיל ביגיעת התורה.

ברכה
א.ש.מ.

הפורץ המוכשר שאכל אצלי טשולנט

לכבוד מאורות הדף היומי - דבר העורך
לפני מספר שבועות, סעודתי אצל חמי בליל שבת, וכאשר חזרנו לביתנו, התברר לנו ששכחנו את המפתח בתוך הבית... יש לנו ידית שאינה נפתחת מבחוץ.

הילדים הגדולים ניסו להרגיע את הילדים הקטנים, התינוקות רצו דייסה, ואני החשתי את פעמי לעבר תחנת מכבי האש כדי ליטול מהם סולם גבוה ולהכנס לדירתי הממוקמת בקומה השנייה.

בדרכי לתחנת כיבוי אש, נקרו שני בחורי חמד וביקשתי מהם שיתלו אלי אל מכבי האש ויסייעו לי לסחוב את הסולם.

"מכבי אש", "סולם"??? נאלצתי לעצור מהלכתי, השוטף ולספר להם את דבר המעשה, ואז אחד מהם חיך ואמר, "לא צריך סולם..."

הגענו לבניין הדירות שבו אני מתגורר, ועוד לפני שהסברתי לו היכן מותקנים צינורות הניקוז כדי שיוכל להעזר בהם, הוא כבר היה למעלה.

טיפסתי לדירתי, והוא פתח לי את הדלת במאור פנים...

תראה, אמרתי לו, בזכותך יש לי טשולנט מחור. אתה מוזמן להנות ממנו.
הוא בא, נהנה וגם סיפר סיפור.

"הייתי חילוני מוצהר. לא היה לי יד ורגל באמונה, דת או תורה. יום אחד נקלעתי להרצאה של רב, וכל הזמן ניסיתי לנגח אותו. אמר לי הרב בוא אלי הביתה ונדבר, אל תפריע לי פה. ישבתי איתו חמש שעות וכלום, אני לא באתי לשמוע, באתי לנגח. אמר לי תראה, יש פה איזה רב, אולי הוא יצליח לדבר איתך. הביא אותי לתיבות עולם. גם הוא ישב איתי חמש שעות וכלום, אין עם מי לדבר.

בסוף הוא אמר לי, תראה. אתה מוכן ללמוד גמרא יומיים עם מיישהוא? לא דת, לא אמונה, כלום, רק גמרא. שור שנתן את הפרה, מה איכפת לך?

הסכמת

למדתי, והראש שלי נפתח. זה כח הגמרא. **אנו**, לומדי התורה, צריכים להיות שמחים ומאושרים על המתנה הנפלאה שיש לנו בידינו. מטבע הדברים, מי שנולד בבית שבו מותקנים נורות חשמל, אינו מעריך זאת כמי שנולד בכפר נידח מנותק מזרם החשמל.

תודה לכם על מפעלכם הברוך

פ.ל.

אתה הצלת את החיים שלי!!!

לכבוד "מאורות הדף היומי".
ברצוני לשתף אתכם בחוויה מרגשת שריגשה אותי מאד.

במהלך ההתארגנות לקראת חתונת בני שהתקיימה בשנת תשנ"ז, סיעתי לאבי מורי ז"ל, בהתארגנות לקראת החתונה. כשפתחתי את אחת המגירות שלו, הגיע לידי מכתב מאד מרגש, וזה תרגומו של המכתב:

יום א' פ' ויקהל - פקודי פה ברקלין תשמ"ג
כבוד איש נכבד מאד מר יחזקאל עקשטיין נ"י, לאו"יט!

עז רצוני לכתוב לך אודות אירוע שהייתי נוכח בו, שארע ביום כיפור תש"ג במחנה 'פלאשוב' הסמוך לקראקא.

הקבוצה שלנו מנתה כחמישים איש. אנשי האס. אס. ימ"ש, באו בדרישה לספק להם 100 קרבנות אדם יהודיים, במטרה לרצוח אותם בירי. תחילה היו אנשי האס. אס. בעצמם תופסים ברחובות מספר אנשים, אולם כדי למלא את מכסת מאה האנשים הם פנו לה A.D. ודרשו שישפך להם אנשים נוספים.

זכורני כמו זה עתה, איך שמי שעמד בראש ה A.D. ששמו היה ש. [הערת העורך - במכתב מופיע השם המלא, אך מאחר שאין בידינו את הכלים לברר את הדבר, ועקב אי הנועמיות, בלשון המעטה, העלולה להגרם לאנשים בעלי שם זהה, השמטנו את השם המלא]. הופיע אצלו יחד עם קבוצת אנשי ה A.D. כדי לערוך סלקציה, ולחפש בינינו את היהודים חלוצי הגוף. אולם, כלולו כאחד התאמצנו במיוחד לעבוד קשה כדי להערים עליהם. פני היו חיירות ביותר בגלל צום

נותרה, איפוא, שאלתנו בדד. הסוברים כי אין צורך בהפרדה חיצונית בין תאי התפילין, אינם מבינים כלל את הנידון. מאידך, הסוברים כי התפילין נחשבים כעשויים מעור אחד גם על ידי הדבקות מספר עורות, אינם מבינים גם הם את הנידון - לדידם, הדבקה משמעותה אחידות מושלמת של הדבקים ואין כל ספק. כל הנידון הוא, אם כן, לפי הסוברים כי יש צורך בהפרדה חיצונית בין התאים ושאינן לעשות את התפילין ממספר עורות הדבוקים זה לזה.

הבעיה היא, שבדורות עברו יהודים רבים נהגו להשתמש בתפילין שהודבקו ממספר עורות, וכמו כן הם נהגו להדביק את הרווחים שבין התאים... היו מגדולי ישראל שטרחו ללמד זכות על עמך ישראל והעלו תחת ידם את החילוקים הבאים.

הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל מעלה אפשרות (נמצא בכת"י הליכות שלמה תפילה, מילואים, פ"ג), כי למרות שארבעת תאי התפילין נחשבים כ"עור אחד" על ידי ההדבקה, עדיין אין לראות בכך הוכחה שהדבק מאחד את הדבקים למקשה אחת, שכן, יתכן שההלכה הקובעת שעל התפילין להיות מ"עור אחד" אינה בדרך החיוב כי אם על דרך השלילה. כלומר, אין לעשות את התפילין ממספר תאים המופרדים זה מזה לחלוטין [שכן, אין דרשה שיהיו "עור אחד", כי אם "זכרון אחד", וכל עוד שהתאים אינם חלוקים לגמרי, הם נחשבים "זכרון אחד"]. מעתה, די בהדבקתם כדי שלא ייחשבו כמופרדים, ומאידך, מאחר שהדבק אינו הופך את שני החלקים למקשה אחת, ניתן להדביק את הרווח שבין התאים [ועיי"ש ביאור נוסף גם אם ננקוט שדבק מאחד בין הדבקים].

ההבדל בין דבק לדבק: נחתום ברעיון מעניין מבית מדרשו של המהרש"ם ("ידעת תורה" סי' ל"ב סעי' מ', עפ"י שו"ת מהר"ם מינץ). לדבריו, דווקא דבק העשוי מאותו סוג חומר של החפצים שביניהם הוא מחבר, גורם לאיחוד מושלם ביניהם. לעומת זאת, הדבקות שני חפצים בדבק העשוי מחומר זר, אינה גורמת לאיחודם. לפיכך, הוא כותב, טוב יעשו, אם ידביקו את עורות התפילין בדבק העשוי מעור הבהמה, ועל ידי כך ייחשבו התפילין כעשויים מעור אחד, ואילו את הרווח שבין התאים ידביקו בדבק עשוי מחומר זר וכך תשמר ההפרדה הנדרשת בין התאים [ועיי"ש שסיים כי העירו לו על דבריו מכלים פ"ג].

להלכה, לכתחילה ראוי לעשות כדברי "שולחן ערוך" (או"ח סי' ל"ב סעי' מ'): "חריץ שבין בית לבית צריך שיגיע עד התפר, ואם לא הגיע, כשרה". ה"ביאור הלכה" כותב, כי גם המדביק, צריך להקפיד שלא להדביק את קצוות הריבוע כי אם את החלק הפנימי בלבד [ועיי"ש עוד בביה"ל לגבי הנחת מעט דבק בתחתית החריצים כדי לשמר את הריבוע, שאפשר שראוי לעשות כן] (ועיי"ש בספר "זכרון אליהו" שם).

תפילין דרבינו תם - המחלוקת, השיטות הנוספות, ההוכחות והדחיות

רבים וגם טובים נוהגים להניח תפילין של רבינו תם לאחר שהניחו תפילין של רש"י (עיי' "שולחן ערוך" או"ח סי' ל"ד), ובעיקר מקובל הדבר בקרב רבים מבני עדות המזרח וקהילות החסידים.

מאידך, נאמר בשם הגר"א, כי שישים וארבע שיטות יש בעניין התפילין, והרוצה לצאת ידי כל הדעות מדוע אינו מניח שישים וארבע זוגות תפילין כל יום ("מאסף לכל המחנות" סי' ל"ד ס"ק ב', ועיי'

כתר ראש בסידור הגר"א, אות י"ד - חשבון הס"ד שיטות). מחלוקת רש"י ונכדו רבינו תם מתמקדת בפירוש דברי גמרתנו, העוסקת בסדר ארבעת הפרשיות שיש להניח בתפילין של ראש, כלהלן.

כידוע, תפילין של ראש מחולק לארבעה תאים, שבכל אחד מהם קלף ובו כתובה פרשה מארבע הפרשיות: "קדש לי" (שמות יג/א-ז), "והיה כי יביאך" (שמות יג/יא-יז), "שמע ישראל" (דברים ו/ד-ט), "והיה אם שמע" (דברים יא/יג-כא). גמרתנו, העוסקת בסדר הנחת הפרשיות בתוך התאים אומרת: "קדש לי והי' כי יביאך מימין, שמע והי' אם שמע משמאל". רש"י מפרש, שיש לסדרן כסדר המוזכר בגמרא, מימין לשמאל, וכן שיטת הרמב"ם (הלכות תפילין פ"ג הל' ה'). אולם, רבינו תם סובר, כי הגמרא מחלקת את ארבעת הפרשיות לשתי קבוצות, וכשם שבאומרה "קדש והיה כי יביאך מימין", אנו מבינים כי "קדש" היא הימנית ביותר, כך כאשר הגמרא אומרת שישמע והיה אם שמע משמאל", הרי שישמע" היא השמאלית ביותר.

התפילין שנמצאו בקבר יחזקאל הנביא: מחלוקת זו העסיקה את חכמינו שבכל הדורות, אשר דנו ושקלו כיצד עיקר ההלכה, וכל שביב מידע היסטורי מן העבר נבדק על ידם בדקדקנות, שמא יסייע בידם להכריע במחלוקת חשובה ועקרונית זו. ה"בית יוסף" (או"ח סי' ל"ד) כותב בשם המרדכי והסמ"ג, על מכתב שהגיע מארץ ישראל ובו סופר, שכאשר הבימה העתיקה שעל קבר יחזקאל הנביא נשברה, התגלו תחתיה תפילין ישנים נושנים, והפרשיות סדורות כשיטת רש"י והרמב"ם. היו שדחו ראייה זו בטענה, כי אדרבה, משום כך היו גנוזים, בשל פרשיותיהם שסודרו שלא כראות. אך הבי"ח (שם) פורץ דחיה זו בטענה, שלא היה צורך לגנוז תפילין אלו, שהרי ניתן לסדרן מחדש ולהשתמש בתפילין. ואילו ה"פסקי תוספות" מספר, כי בנהרדעא ובירושלים התגלו שני זוגות תפילין, האחד סדור כשיטת רש"י וזולתו כשיטת רבינו תם.

התמיהה המתבקשת בעקבות מחלוקת זו היא, כיצד זה אירע שלפתע פתאום החליט רבינו תם לשנות את מנהג ישראל. ובכן, הגאון רבי ראובן מרגליות זצ"ל (בהגהותיו על שו"ת "מן השמים" שאלה ג'), מוכיח במספר ראיות, כי מחלוקת זו קדומה ביותר, והחלה לאחר החורבן בהתפזר נפוצותינו בארבע כנפות הארץ, וכבר שנים רבות לפני תקופת רבינו תם פרץ נידון זה במלוא עוזו. רבינו תם, איפוא, אינו בעל השיטה, אלא הוא חקר ובדק את הנושא והגיע

היום, ואותו ש. הורה לי באצבעו לצאת מתוך הקבוצה וכן לעוד אחד מהקבוצה, ששמו נשכח ממני, כדי להובילנו לירי.

אתה מר עקשטיין הכנסת את עצמך לסכנת חיים והתחלת להתעמת מילולית עם אותו ש. עד שעלה זיכר לחזירנו לתוך הקבוצה, ואף אחד מתוך אותה הקבוצה לא הוביל לירי. אתה הצלת ממש את חיי כמו את חייהם של כל הקבוצה.

מאוחר יותר, נכנסת לצריף המיוחד בו אוכסס מאה יהודים שיועדו להוביל לירי, ועקרת קורת עץ ששימשה כריצפה, ודחת פנימה את אחד היהודים ועל ידי כך ניצלו חייו באותה שעה.

מוכרחי לציין ולהדגיש, כי מעולם לא היה שום היכרות ביני ובין היהודי הנ"ל ובין מר עקשטיין!!

לקראת ערב, לאחר שחוסלו בירי מאה הקורבנות לעגמת נפשנו, ראינו אף שאנשי האס. אס. צועדים לעבר המטבח כדי לזלזל ולסבוא, ואז הופעת אצלנו כשארשת רצונות נסוכה על פניך, ופנית בשאלה: "למי מבייני יש מחזור? הרי היום הוא יום כיפור". לאחר שקיבלת מענה שלילי, דאגת לקבל מחזור ממקום כל שהוא. לא זו בלבד, כשכולנו כאחד סירבנו, מטעמים מובנים, לשמש כשליח ציבור, נגשת ועברת לפני התיבה לתפילת מנחה ולתפילת נעילה, ואנו כולנו ענינו אחריו מילה במילה.

אני מלא תקווה מר עקשטיין, כי כל מאורע זה עדיין זכור לך. עד לך, כי אתה חרות עמוק עמוק בתוך ליבי, לעולם לא אשכח אותך, ותמיד תמיד, אהיה לך אסיר תודה, כי את חיי אני חב לך.

אני מאחל לך פסח כשר ושמח כל טוב והצלחה רבה.

שלך המברך אותך

אביש הירש

בקוראי את הסיפור התרגשת מאד וניסיתי במשך השנים לשוחח עם אבי בעניין זה והוא דחה אותי בהינף יד בגילוי רצונו שאינו מעוניין לשוחח בנושא זה. בגלל סירבו לפרט ולהרחיב בעניין, התקשתי מאד לאתר את שולח המכתב מר "אביש הירש". בסופו של דבר איתרתי את שולח המכתב דרך ילדיו שנמצאים בארצות הברית. החלטתי להזמין לחתונת בני שנערכה בירושלים ללא ידיעת אבי. בשעת החתונה על התנאים נכנס מר אביש הירש לאולם והחל אומר בקול רם ומצביע באצבע כלפי אבי מורי ז"ל ואומר בשפת היידיש "דער איד האט מיין לעבן גערטאעוועט" ואתרגם לעברית היהודי הזה הציל את חיי וניגש לחבק את אבי מורי ז"ל.

רגע זה רגש אותי מאד ונחנק ביכורני. **בטוחני** שישנם סיפורים נוספים, אולם ברצוני לפרסם סיפור זה משני טעמים. האחד, שהיו דברים אלו לעילוי שמת אבי מורי ז"ל. והשני, שסיפור זה יהיה מוסר השכל לדורות הבאים, בדאגה האמתית לגורלו של כל יהודי ויהודי.

דוד עקשטיין
בלגיה

.....
המנוני לזכות את הרבים בסיפור מעניין,
או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,
מזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי,
ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק פקס: 03-570-67-93
.....

בברכת התורה העורך

פנינים

ביוצרות לשבת נחמו מופיע המשפט הסתום הבא: "דין נשמע, תורת שמע, בכל לשון להתמלל [קריאת שמע נקראת בכל לשון] הלא נודעה, בארבעה, אשר פרשו זקנינו" (אוצר התפילות, ח"ב, דף ק"מ).

כוונת הפייטן היא, כי את ההלכה שקריאת שמע נקראת בכל לשון ניתן לדעת מהמילה 'ארבעה' המופיעה בקריאת שמע שלא בלשון הקודש: "לשונות" - אשר פרשו זקנינו, חז"ל, טט בכפתי שנים פת באפריקי שנים, מכאן שקריאת שמע בכל לשון... (מגנוכו העתיק).

למסקנה כי יש לנהוג כאחת הדעות, ומאחר שהנהיג שיטה זו וחיזקה, נקראת על שמו. יש לציין, כי קיימות מחלוקות ראשונים נוספות בנושא זה. הרמ"ע מפאנו (שו"ת סי' ק"ז) מאריך רבות בשיטות הנוגעות לסדר הפרשיות ומביא את דעת ה"שימוש רבא", קדמון המוזכר על ידי בעלי התוספות והרא"ש, הסובר כשיטת רש"י בסדר הנחת הפרשיות - אך להיפך, משמאל לימין. כלומר, לדעת רש"י יש להניח את הפרשיות מימין לשמאל: "קדש ליי", "והיה כי יביאך", שמע ישראל "והיה אם שמע", ואילו לדעתו, יש להתחיל מימין מפרשת "והיה אם שמע". ואילו הראב"ד נוקט כרבינו תם בסדר הפרשיות, אך גם חולק עליו וטוען שיש להפוך את הסדר משמאל לימין.

ישר שהוא הפוך: מדוע אכן החוששים לדעת רבינו תם, אינם מקפידים להניח לכל הפחות ארבע זוגות תפילין, תפילין של רש"י, תפילין של ר"ת, תפילין של השימוש רבא ותפילין של הראב"ד? הגר"ח מבריסק זצ"ל (מובא בשמו בסטנסיל, ובחי' הגר"ח, וב"עמק ברכה" תפילין סי' ג') ביאר זאת באופן נפלא. שהנה, אדם שהניח תפילין של ראש בצורה הפוכה, כלומר, את החלק התחתון שיש להניח על הראש הוא הפך כלפי מעלה, יצא ידי חובה (עיי' "בית יוסף" אור"ח סי' כ"ז), למרות שעל ידי כך הפך את סדר הפרשיות מימין לשמאל. נמצא, שהמניח תפילין של רש"י, יצא בדיעבד גם לשיטת ה"שימוש רבא", שהרי אינו גרוע מן המניח תפילין הפוכות, והמניח תפילין של רבינו תם, יצא בדיעבד לשיטת הראב"ד... [בבית מדרשו העירו, כי הדבר אינו פשוט כלל ועיקר, שכן, ב"תורת הדשן" סי' מ"ט, אשר הם מקור דברי הב"י הנ"ל, מחלק בין תפילין של יד לתפילין של ראש, באשר לגבי תפילין של ראש מבואר בגמרתנו כי יש פרשיות בימין ויש פרשיות בשמאל, עיי"ש. וראוי לברר שמועה זו שנמסרה בשם הגר"ח זצ"ל].

ה"חפץ חיים" הניח תפילין דרבינו תם: בערוב ימיו החל ה"חפץ חיים" זצ"ל להניח תפילין של רבינו תם, בעקבות מעשה שהיה. באותה תקופה, יהודי בעל כשרון אדיר וידע רחב ביותר, טען כי תגלית מרעישת בידו - תלמוד ירושלמי על סדר קדשים שלא נחשף מעולם. והנה, ראה זה פלא, במסכת מנחות, שהיתה אחת מן המסכתות שנחשפו על ידו, נכתב במפורש כדעת רבינו תם! ראה כן ה"חפץ חיים" זצ"ל, ומיד החל להניח. כעבור זמן מה התברר, כי חושף הספרים אחראי לאחת התרמיות הגדולות ביותר שנודעו, וכי הוא זייף בעצמו את כל הכתבים שהוצגו על ידו כמי שנכתבו על ידי חכמי ארץ ישראל. שמע זאת ה"חפץ חיים" זצ"ל, אך לא פסק מנוהגו להניח תפילין דר"ת, אחר שהחל לנהוג כן (י"תולדות הח"ח לבנו, עמ' כ"ז).

דף לחב גרדומי תכלת כשרין וגרדומי אזור כשרין

"שיריים" של לולב, שופר וציצית

גדולי הדורות הוגיעו את ראשם בשאלה, מה הבדל יש בין מצוות שופר למצוות ציצית. אין עוררין על כך שדיניהם שונים, השאלה היא מדוע, כלהלן.

הכהן המטרה את המצורע, צריך להזות עליו מים באמצעות אגודת אזור, אשר צריכה להיות בעלת שיעור מסויים. בגמרתנו מבואר, כי אם לאחר שהכהן הזה עם האזור נתלשו ממנו חלקים ואינו עומד בשיעור הראוי לו, עדיין ניתן להזות בו - "גרדומי אזור כשרין", היינו: שירי האזור כשרים. כמו כן, חוטי ציצית שהיו בשיעור הראוי ונחתכו, כשרים - "גרדומי תכלת כשרים". לפנינו, איפוא, כלל הקובע, כי ניתן להשתמש בחפץ שהיה ראוי למצווה ולאחר מכן התמעט שיעורו, ובלבד שתחילה היה ראוי למצווה.

גמרא זו מציבה אותנו בפני תמיהה עצומה. אנו יודעים כי לולב ששיעורו פחות מארבעה טפחים - פסול (י"שולחן ערוך" אור"ח סי' תר"ט), וכך גם שופר שאינו באורך ארבעה אגודלים [לרובם]. מעודנו לא שמענו, כי לולב תמיר שקיצרוהו והעמידוהו על שיעור של שני טפחים יהא כשר, או ששופר באורך מטר שקוצץ ללא רחס, יהא ראוי לתקיעה, שכן, עברם המפואר אינו מחפה על חסרונם הנוכחי. לכאורה, לאור הכלל המבואר בסוגייתנו, כי "גרדומי מצווה כשרים", יש להבין, במה שונים הלולב והשופר מן האזור ומן הציצית, שאם התקצר שיעורם, עדיין ראויים להמשיך ולשמש למצוותם. עלינו למצוא חילוק מהותי בין אזור וציצית לבין לולב ושופר, אשר יבהיר את ההבדל ביניהם.

ובכן, בשאלה זו התחבט קלוגר זצ"ל, וה"חתם סופר" (שו"ת י"ד סי' רנ"ו) זצ"ל, אשר עיין בשאלה הציב על כך, כי יש לחלק בין מצוות ציצית למצוות לולב, כלהלן.

את חוטי הציצית יש **לטוות לשם מצוות ציצית**. לעומת זאת, השופר והלולב כשרים לקיום המצווה כמות שהם, ואין צריך לעשותם לשם מצווה. מעתה, דווקא מחוטי הציצית שנעשו כדבעי והוכשרו למצוותם, אין פוקע שם המצווה שהוטבע בהם והפך לחלק בלתי נפרד מזהותם, אף אם נחתכו והתקצרו. לא כן, הלולב והשופר, אשר אינם נעשים לשם מצווה, משהתמעט שיעורם אינם ראויים לשם לולב ולשם שופר.

אמנם, עדיין אין בהסבר זה כדי להבין את ההבדל בין האזור לבין הלולב, שהרי גם את האזור אין צריך לעשות "לשמה". ואכן, ה"חתם סופר" זצ"ל עצמו עומד על מבוכה זו [ועיי"ש מה שכתב בדרך "אול"י], ומסיים את דבריו: "ומי שדעתו רחבה מדעתינו ישמיענו תירוץ הגון ונקבל באהבה".

בעל ה"אור שמח" (הל' לולב פ"ז הל' ח') מתייחס לכלל "גרדומי מצווה כשרים" מזווית שונה לחלוטין, והוא הוציא מתחת ידו הבדל אחר בין לולב לציצית. לדעתו, הכלל "גרדומי מצווה כשרים" פורש את כנפיו על מצוות שחיובן חל **לאחר** היווצרות ה"גרדומי", ברם, מצווה שחיובה חל טרם הפך החפץ ל"גרדומי", יש לקיימה בחפץ בעל שיעור הראוי לקיום המצווה בלבד.

מעתה, נבחין בחילוק נוקב החוצץ בין מצוות ציצית למצוות לולב. בבוקר חג הסוכות מתחייבים כל יהודי העולם במצוות לולב, שהיא מצווה המתקיימת ברגע אחד. כאשר יהודי נוטל לולב בהנך החמה ורעהו נוטל לולב לפני שקיעת החמה, הרי ששניהם קיימו את אותו חיוב שהוטל עליהם עם בוקר - ליטול לולב פעם אחת. שונה היא מצוות הציצית

שאינה חובה שנפטרים ממנה על ידי עשייתה, שהרי המצווה מתחדשת מחדש בכל רגע. לפיכך, היהודי הלוש ציצית בשבע בבוקר, ורעהו שלוש ציצית אחר הצהריים, אינם מקיימים את אותו החיוב - זה קיים את החיוב של שעה שבע בבוקר, והאחר קיים את החיוב של שעת אחר הצהריים.

לאחר שהפנמנו חילוק זה נבין, כי הלוש ציצית בבוקר, ולאחר מכן הפכה ל"גרדומי", רשאי ללוש גם לאחר מכן, שהרי חיובו הנוכחי במצוות ציצית התחדש ונוצר לאחר שזו הפכה ל"גרדומי". ברם, המבקש אחר הצהריים ליטול לולב שבבוקר היה כשר ושימש למצווה - אינו רשאי, שהרי אין הוא מקיים כעת אלא את החובה שהוטלה עליו עם בוקר - טול לולב פעם אחת ביום זה, ובאותה שעה הלולב לא היה "גרדומי" [ועיי' שהמשך לבאר לפי יסוד זה את ההבדל בין איזוב ללולב]. (עיי' ב"חזון יחזקאל, סוכה פ"ה הל' ט' שהאריך לבאר דין זה).

דף לט/א והמוסיף לא יוסיף על שלוש עשרה

הוספת עליות בקריאת התורה וריבוי נרות שבת

כידוע, בערב שבת מדליקים שני נרות, אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור (שו"ע או"ח סי' רס"ג סעי' א'). על כך מוסיף הרמ"א (שם): "ויכולין להוסיף ולהדליק ג' או ד' נרות, וכן נהגו. האשה ששכחה פעם אחת להדליק, מדלקת כל ימיה ג' נרות (מהרי"ל) כי יכולין להוסיף על דבר המכוון נגד דבר אחר, ובלבד שלא יפחות (אשר"י ומרדכי מס' ר"ה ר"פ י"ט). בדבריו אלו הרמ"א מביע את חששו, שמא הוספת הנרות אינה ראויה, מאחר שהדלקת שני הנרות נתקנה כנגד "זכור" וכנגד "שמור" והדלקת נרות נוספים תטשטש את הדלקת שני הנרות כנגד "זכור" ו"שמור". אכן, בפירושו "דרכי משה" (סי' רס"ג) כתב הרמ"א: "ואדרבה, נראה כי בכל המוסיף על הנרות גורע ומפסיד הכוונה של זכור ושמור". אך להלכה הורה שאין להמנע מכך, תוך שהוא מסתמך על דברי הרא"ש והמרדכי.

עשרה מאמרות: הרא"ש והמרדכי כותבים, כי אף על פי שעשרת פסוקי מלכויות זכרונות ושופרות הנאמרים בראש השנה, נתקנו כנגד עשרה מאמרות, מותר להוסיף פסוקים נוספים עליהם, ואין זה משבש את כוונתם הטמירה של חז"ל אשר תקנו אמירת עשרה פסוקים בדווקא. על פסיקה זו הסתמך הרמ"א הנזכר בהוראתו: "יכולין להוסיף על דבר המכוון ובלבד שלא יפחות".

לומדי הדף היומי, כבר מבינים בוודאי אל נכון מדוע אנו מתמקדים בנושא זה. בגמרתנו העוסקת באופן כריכת חוטי הציצית מבואר, כי מספר כריכות חוטי הציצית נע בין שבע לשלוש עשרה. שבע, כנגד שבעה רקיעים ושלוש עשרה, כנגד שבעה רקיעים והאוויר שביניהם, ועל כך אומרת הגמרא: "הפחות לא יפחות משבע והמוסיף לא יוסיף על שלש עשרה". הרי לנו, בניגוד לאמור לעיל, כי אין להוסיף על מניין המכוון.

נידון זה נוגע למצוות רבות, בהן שבעה קרואים לתורה שהם כנגד "שבעת רואי פני המלך" ועוד, והן השל"ה הקדוש והן ה"חתם סופר" צ"ל מתייחסים לנושא זה ומבארים אימתי יש להקפיד על המניין שנקבע על ידי חז"ל ומתי לא התכוונו חז"ל להגביל למספר קצוב, כי אם לקבוע את המספר שממנו אין לפחות.

ה"חתם סופר" צ"ל (שו"ת או"ח סי' ע"ה), מוצא חילוק בין המצוות הנזכרות. הדלקת נרות שבת לא נתקנה על ידי חז"ל - מצווה היא מדברי קבלה לענג את השבת, ולפיכך, ברור כי במאמרם להדליק שני נרות, כנגד זכור וכנגד שמור, חז"ל לא התכוונו להגביל את המצווה, כי אם לקבוע את מספר הנרות המצומצם ביותר שניתן להדליק. סברה זו, הוא ממשיך, קיימת גם לגבי אמירת עשרה פסוקים, שהרי בודאי לא עלה על דעתם של חז"ל להגביל אי מי באמירת שבחים לפני הקב"ה, ולא נתכוונו אלא שלא יפחותו מאמירת עשרה פסוקים. אולם, החוליות שאנו עושים בציצית, לא היינו יודעים שיש לעשותם כלל לולי חז"ל תקנום. משכך, בקובעם מספר מסויים, אין בכך משום הגבלה, שהרי עד לתקנתם לא היו עושים חוליות אלא גדיל בלבד, וחז"ל המה אשר קבעו את מספר החוליות אשר עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע.

השל"ה הקדוש (בהגותו למרדכי שם, אות ב') מרחיב ומבאר, כי מוטל עלינו, מקיימי המצוות, לייקרן ולכבדן, אם על ידי ריבוי בעשייתן, אם על ידי עשייתן במניין מכוון שנקבע על ידי חז"ל אשר הבינו כי יש בכך מעלה ותוספת המהדירים את המצווה. מעתה, נקל להבחין בהבדל יסודי בין מצוות הדלקת נרות, אמירת עשרה פסוקים ושבעה קרואים, לבין שלש עשרה כריכות הציצית. המדליק נרות שבת רבים מענג בכך את השבת ומכבדה [ראה בהרחבה בגליון 205 במאמר "בעל שרועה להדליק נרות שבת"]. כמו כן האומר פסוקים נוספים על עשרה מאמרות, מתפלל לבוראו וממליכו ביתר שאת, וגם כאשר מכבדים אנשים רבים לעלות לתורה, מייקרים אותה בכך ומשתפים אנשים רבים במצווה. לעומת זאת, אין כל עניין בהוספת כריכות נוספות בציצית על המספר שנקבו בו חז"ל. לפיכך, הדעת נותנת, כי בהתייחסם להדלקת נרות, עשרה פסוקים ושבעה קרואים, לא התכוונו חז"ל להגביל את המספר כלפי מעלה, כי אם כלפי מטה, שאין לפחות הימנו, שהרי יש מעלה למצווה בריבוי. לא כן, בהתייחסם למספר כריכות הציצית, שאין כל הידור או מצווה להוסיף עליהם, מסתבר שחז"ל נקבו במספר שאין להוסיף עליו, שכן, זוהי הדרך היחידה לייקר מצווה זו [ועיי' ביאור נוסף].

דף לז/א על תפילה של יד אומר... על של ראש אומר...
"על מצות תפילין" - ברכת הודאה!
 כתב רבי יוחאל מיכל עפשטיין ז"ל, רבה של נבחרדוק:
שתי הברכות הנאמרות על התפילין, אינן מקשה אחת. הראשונה - "אשר קדשנו במצוותיו וציונו להניח תפילין" - היא ברכת המצוות. השניה אינה ברכת המצוות, שהרי כבר ברכנוה, אלא ברכת ההודאה! "בהיות מצוה זו הקשר הגדול שמקשר את ישראל לאביהם שבשמים".
לכן חוזרים ואומרים "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". מכיון שעיקר הקשר הוא בפסוק "שמע ישראל", ממשיכים באמירה זו שבה ענה יעקב לבניו כשאמרו השבטים פסוק זה ("ערוך השולחן" כה"ג).

דף לז/ב פרט לשבתות ולימים טובים
ציפיה והשתוקקות למצוות תפילין
 סיפר הר"ם מגור זצ"ל: **במוצאי** יום טוב אחרון של פסח וסוכות, היה רבי לוי יצחק מברדיצ'ב זי"ע"א ער כל הלילה, עומד ומשתוקק אימתי יאיר היום יוכה לקיים שוב מצות תפילין אחר הפסקה של שמונה ימים... ("ממעיינות הנצח").

דף לז/א מי שיש לו שני ראשים
אדם בעל שתי ראשים
 במניין בני ישראל שבחומש במדבר, אנו מוצאים הבדל בין מניין שאר השבטים, שם מנו כל זכר **לגולגולתם** (במדבר א/ב), לעומת מניין שבט לוי, שם לא נזכר כלל שהמנין הוא 'לגולגולתם'.
טעם נפלא נתן לכך רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל. בסוגייתנו למדנו, כי מי שיש לו שני ראשים, טריפה הוא, ומכאן שלא יחיה י"ב חודש. מעתה, מאחר שבני לוי נמנו מבין חודש, לא ניתן למנותם לפי גולגולת, שהרי אם היה איזה תינוק לוי בעל שני ראשים, היו מונים אותו פעמיים. אולם, בני ישראל נמנו ממיל עשרים שנה בלבד, בגיל זה בעל שני ראשים אינו שורד וניתן למנות כל ראש וראש... ("תפארת יהונתן").

דף לט/א קשר עליון דאורייתא
קשר עליון - דאורייתא
 בסיום המחזור השני של הדף היומי, נאם רבי מנחם זמבה זצ"ל וקרא בפאתוס: "קשר עליון דאורייתא" - הרוצה להתקשר להקב"ה, לדבוק בו, רק דאורייתא, רק על ידי התורה, בלימודה ועמלה...
רשמי קורות העיתים מתארים, כי הדברים הנלהבים רוממו את רוחו של הקהל עד שכל היושבים התרוממו מכסאותיהם והעומדים נעו במקומם...

לעילוי נשמת
 מרת **מאשא רחל לוונשטיין** ע"ה
 ב"ר יהודה אריה ז"ל נלב"ע י"ז חשוון תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה.
 הונצח ע"י בנה הר"ר **אריה יהודה לוונשטיין** ומשפחתו שיחיו - ציריך

לעילוי נשמת
 אמנו מורתנו מרת **זלאתא שושנה אסטרק** ע"ה
 ב"ר מנחם מנדל ז"ל נלב"ע י"ז מרחשון תשנ"ד
ת.נ.צ.ב.ה.
 הונצח ע"י משפחות **אסטרק - בוכינגר**

לעילוי נשמת
 הר"ר **אשר יצחק לינדנר** ז"ל
 ב"ר יוסף יהודה ז"ל
 נלב"ע י"ב חשוון תשמ"ט
ת.נ.צ.ב.ה.
 הונצח ע"י המשפחה שיחיו